

A nyomás különböző fajtái – fojtópánttól a szolidaritásig

Poór Péter

2024

Fizikai kísérlet egy kivégzőeszközzel

A szó tudományos értelmében a nyomás fizikai mennyiség, állapothatározó, melyet az erő és azon felület hányadosaként kapunk meg, melyre az adott erő kihat. Eddig a mindenki által ismert általános iskolás tananyag, s tanárunk kísérlettel is illusztrálta tán annak idején, melyet azóta valószínűleg mindannyian elfelejtettünk már. De mi van akkor, hogyha egy történelmi lecke sokoldalúbban és emlékezetesebben, azaz hatékonyabban képes demonstrálni ezt az igen egyszerű fizikai tételt?

Pedagógusként az ember megtanulja, hogy a siker kulcsa a szemléltetés sokszor egészen teátrális eszközein múlik, vagyis azon, hogy mutatványa mennyire látványos, s azzal milyen mély benyomást tud tenni közönségére. Nyomásról szóló kísérletünkhöz válasszunk tehát ezúttal valami igazán durva és meghökkenítő eszközt, mondjuk a fojtópántot vagy nyakszorító vasat, a spanyol nyelvterületen *garrote*-ként vagy *garrote vilk*ként ismert kivégzőeszközt, amely, ha minden iskolai fizikaszertárban nem is, Francisco Franco tábornok Spanyolországában mindig rendelkezésre állt. Ahogy a *Encyclopaedia Britannica* meghatározza: „A garrote az elítéltek megfojtására használt eszköz. Egyik formája egy oszlophoz rögzített vasgallérból áll. Az áldozat nyakát a gallérba helyezik, és a gallért egy csavarral lassan meghúzzák, amíg a fulladás be nem következik.”¹ Azaz kísérletünkben a nyomást kifejtő eszköz a vasgallér, a kérdéses felület pedig az áldozat nyaka lesz.

A garrote korabeli változatát már az Ókori Rómában is ismerték,² és talán senkit nem lep meg, hogyha megemlítem, hogy az inkvizíció is előszeretettel folyamodott hozzá,³ természetesen az „isteni igazság” érvényre juttatása érdekében. Spanyolországban a halálbüntetést és ezzel a fojtópánt alkalmazását – a háborús körülményekre vonatkozó eshetőséget leszámítva – a diktatúra felbomlását követően elfogadott 1978-as Alkotmány szüntette meg.⁴ (Összehasonlításképp a halálbüntetést Magyarországon is a rendszerváltást követő demokratikus átmenet idején törölték el, igaz csak 1990-ben,⁵ s nálunk egészen addig nem a fojtópánt, hanem az akasztás volt a bevett kivégzési mód.⁶) A garrote használata mindazonáltal Franco Spanyolországában is olyan anakronizmusnak számított, mellyel szemben joggal emelte fel szavát a világ haladó szellemiségű közvéleménye. Nem is élt vele mindig a diktatúra: az agyonlövétést legalább annyira kedvelte, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy a súlyos egészségügyi problémákkal küzdő Franco alig két hónappal a halála előtt, 1975 szeptemberében nem talált jobb elfoglaltságot magának, mint hogy hozzájáruljon öt forradalmár golyó általi kivégzéséhez. (Kádár később majdnem egy évvel túlélte az utolsó akasztottat, akit ráadásul köztörvényes bűncselekmény elkövetéséért ítétek halálra.)⁷

A fojtópánt utolsó használatára Spanyolországban (és ezzel egyidejűleg az egész világon!) 1974. március 2-án került sor, méghozzá egy napon két halálraítélten is: az akkoriban Heinz Chez néven ismert és lengyel árvának hitt férfin, valamint a korabeli hazai sajtó által előszeretettel katalán diákként⁸

¹ <https://www.britannica.com/topic/garrote> (utolsó letöltés dátuma itt és a továbbiakban: 2024. március 18.)

² L. pl. Traianus oszlopán az erre utaló ábrázolásokat.

³ Erre a rossz szájjú történelmi előzményre annak idején a magyar sajtó is felhívta a figyelmet: „»Acélöklöl« és nyakszorító vas”. [ugyanezen a címen, változatlan tartalommal] *Észak-Magyarország*, 1974. március 5., 2.o. *Fejér Megyei Hírlap*, 1974. március 5., 2.o. *Kelet-Magyarország*, 1974. március 5., 2.o. *Népújtság*, 1974. március 5., 2.o. *Szolnok Megyei Néplap*, 1974. március 5., 2.o. *Tolnai Megyei Népújtság*, 1974. március 5., 2.o. *Nógrád Megyei Hírlap*, 1974. március 6., 2.o. Gárdos Miklós: „Egy diák, egy püspök”. *Magyarország*, 1974. március 24., 10.o.

⁴ „Constitución española”. *Boletín Oficial del Estado*, (311), 1978. december 29., 29316.o. (Capítulo segundo. Derechos y libertades. Artículo 15.) <https://www.boe.es/boe/dias/1978/12/29/pdfs/A29313-29424.pdf> A háborús helyzetre vonatkozó kitétel eltörlésére hosszas parlamenti vitát követően végül 1995-ben került sor, kongresszusi szavazás útján. „Ley Orgánica 11/1995, de 27 de noviembre, de abolición de la pena de muerte en tiempo de guerra”. *Boletín Oficial del Estado*, (284), 1995. november 28., 34269–70.o. <https://www.boe.es/boe/dias/1995/11/28/pdfs/A34269-34270.pdf>

⁵ *24/1990. (X.31.) AB határozat a halálbüntetés alkotmányellenességéről*. <https://njt.hu/jogszabaly/1990-23-30-75>

⁶ A forradalom és szabadságharc leverését követő megtorlások részeként 1956 és 1961 között 277 embert akasztottak fel Magyarországon, míg a Kádár-rendszer fennállásának utolsó húsz esztendejében mintegy 50 halálraítélte. Kiszémet Judit: „A halálbüntetés története Magyarországon”. *Magyar Rendészet*, 2015(6), 103–16. 113.o

⁷ Vadász Ernőről van szó, akit különös kegyetlenséggel elkövetett rablógyilkosság vádjával ítétek halálra, majd végezte ki 1988. július 14-én. Révész Sándor: *35 évvel ezelőtt gyilkolt utoljára a magyar állam*. 2023. július 13. https://hvg.hu/360/20230713_Az_utolso_allami_gyilkosság_Magyarország_kivegzes_halalbuntetes_1988_vadasz_erno

⁸ „Tiltakozás a spanyol terror ellen Belgiumban”. *Magyar Hírlap*, 1974. január 13., 1.o. „Tüntetés a brüsszeli spanyol nagykövetség előtt”. [ugyanezen a címen, változatlan tartalommal] *Magyar Nemzet*, 1974. január 13., 2.o. *Népszava*, 1974.

vagy szakszervezeti aktivistaként⁹ bemutatott Salvador Puig Antichon, akiket pár perc különbséggel végeztek ki Tarragonában és Barcelonában,¹⁰ ily módon szánt szándékkal egybekötve a sorsukat. A történetet különösen pikánsná teszi, hogy a fenti információkból lényegében semmi sem igaz: az előbbi férfi valójában egy családos kelet-német, bizonyos Georg Michael Welzel volt, aki hamis személyazonossággal érkezett Spanyolországba.¹¹ Ami pedig Puig Antichot illeti, ő tanulmányait korábban épp azért függesztette fel, hogy illegalitásba vonulva egészen a forradalmi küzdelemnek szentelhesse magát. Politikai aktivizmusa kezdetén ugyan valóban csatlakozott a Munkásbizottságok szakszervezetéhez, tevékenységének kereteit azonban hamarosan nem ez, hanem az Ibériai Felszabadítási Mozgalom (MIL) nevű radikális csoportban játszott szerepvállalása határozta meg. Ez a gyakorlatban – a teoretikus elemzőmunkát leszámítva – mindenekelőtt fegyveres kisajátító akciókban való részvételt jelentett. Az álnéven és hamis papírokkal Spanyolországban tartózkodó, büntetett előéletű „Heinz Chezszel” ellentétben, akit belátható indok nélkül elkövetett csendőrgyilkosság miatt, mint köztörvényes bűnözőt ítétek halálra, Puig Antich antikapitalista forradalmár volt, akitől a rezsím megtagadta, hogy politikai fogolyként bánjon vele, és szándékosan a befekettítésére törekedett. Így lett ellenfelei szemében a fegyveres kisajátításokból – melyeket a MIL a forradalmi mozgalom pénzalapjának megteremtése, propagandaanyagok nyomtatása, a sztrájkoló munkások segélyezése stb. céljával folytatott¹² – pusztá bankrablás, a hozzá hasonló forradalmárokból pedig bűnözők. (Voltaképpen nincs ezen mit csodálkozni, régi, jól bevált recept volt ez a Franco-diktatúra történetében,¹³ ahogyan nem számított idegen jelenségnek más országokban sem.¹⁴) Nem segítette Puig Antich helyzetét az sem, hogy 1973. szeptember 25-i letartóztatása során tűzharcba keveredett, melynek következtében az egyik eljáró rendőr súlyos sebesüléseket szenvedett, melyekbe hamarosan bele is halt. Azzal a nem lényegtelen körülménnyel, hogy a rendőrök jóvoltából ezt megelőzően Puig Antich maga is megsebesült, és pánikba esve, önvédelemből, jobb híján vaktában tüzelt, nem foglalkozott a francóista igazságszolgáltatás gépezete. Ahogyan arról sem vett tudomást, hogy az orvosszakértői jelentés szerint a halott felügyelőhelyettes testébe fűródött öt golyó közül három saját rendőrtársai pisztolyából származott(!), s hogy tulajdonképpen melyik is ölte meg őt, akkoriban nem került tisztázásra.¹⁵

január 13., 2.o. „Két kivégzés Spanyolországban”. *Magyar Nemzet*, 1974. március 3., 2.o. „Kivégezték Puig Antichot”. *Dunántúli Napló*, 1974. március 3., 2.o. „Kivégzése Barcelonában”. *Magyar Hírlap*, 1974. március 3., 1.o. „Telex”. *Zalai Hírlap*, 1974. március 3., 5.o. „A katalán diák kivégzése miatt Franco-ellenes tüntetések Nyugat-Európában”. *Magyar Hírlap*, 1974. március 4., 5.o. „Heves tüntetések Franco ellen”. *Hétfői Hírek*, 1974. március 4., 9.o. „»Acélökök« és nyakszorító vas”. *im.* Zalai István: „Madridi »változás«”. *Népszabadság*, 1974. március 5., 2.o. „Express”. *Hétfői Hírek*, 1974. március 11., 1.o. Gárdos Miklós: *im.* Toderó Frigyes: „Spanyolország. Utódlás és türelmetlenség”. *Magyar Hírlap*, 1974. március 29., 2.o. „Vádirat az imperializmus ellen. Tények és adatok.” *Béke és szocializmus*. 1974. május, 17(5), 126–41. 138.o. „A nemzetközi tiltakozás eredményeként perújrafelvétel a baszk hazafiak ügyében”. *Zalai Hírlap*, 1975. szeptember 11., 2.o.

⁹ „Ez történt a nagyvilágban”. *Hargita*, 1974. január 11., 1.o. „Röviden”. *Vörös Zászló*, 1974. január 11., 4.o.

¹⁰ „Hasta los últimos momentos Puig Antich conservó la esperanza de una conmutación de la pena”. *La Vanguardia*, 1974. március 3., 6.o.

¹¹ La verdadera historia de Heinz Ches. La pena de muerte en España. In *Rojo y Negro Digital (CGT)*. 2004. március 1. https://www.foroparlamentaria.info/documentos/2004/heinz_ches_01032004.htm

¹² Ricard de Vargas Golarons: „El 1000/MIL/Movimiento Ibérico de Liberación y la OLLA/Organització de Lluita Armada”. In *El 1000 y la OLLA. Agitación armada, formación teórica y movimiento obrero en la España salvaje*. Editorial Klinamen, 2014. 19–101. 61.o.

¹³ Az antifrancóista gerillaharcok legintenzívebb szakaszában született meg a „banditizmusról és terrorizmusról” szóló 1947-es törvényerejű rendelet, kifejezetten a rezsimmel szembeni fegyveres ellenállás kriminalizálásának szándékával, melyre hivatkozva a későbbi években a diktatúra számtalan ellenlábasát ítélték el, nem ritkán halálra. „Decreto-ley (rectificado) de 18 de abril de 1947 sobre represión de los delitos de bandidaje y terrorismo”. *Boletín Oficial del Estado*, (126), 1947. május 6., 2686–7.o. <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1947/126/A02686-02687.pdf>

¹⁴ Gondoljunk csak arra, miképp próbálta meg a berendezkedő hatalom félremagyarázni az 1956-os magyarországi forradalom és szabadságharc okait, megbélyegezve és kriminalizálva annak megannyi aktív résztvevőjét!

¹⁵ Antonio Téllez Solá: *El MIL i Puig Antich*. Barcelona, Virus Editorial, 2006. 97–9.o. Josep Lluís Pedragosa mérnök audiovizuális modellje, mely a Puig Antich-per felülvizsgálatára 2005-ben megindított fellebbezési eljárás egyik bizonyítékaként szerepelt, látványosan szemlélteti a letartóztatási akció és a lövöldözés pontos körülményeit. *Recreació infogràfica sobre el cas Puig Antich*. https://www.youtube.com/watch?v=EtDQbWYktjo&ab_channel=CossetaniaEdicions

A Puig Antichkal szembeni eljárás tehát lényegében az első pillanattól kezdve koncepciósnak tekinthető, melyet elvesztett kollégájuk miatt a politikai rendőrség részéről érkező nyomás alapozott meg,¹⁶ majd a Franco utódjául szánt Carrero Blanco miniszterelnök 1973. decemberi, ETA általi felrobbantása nyomán felhergelt szélsőjobboldali közvélemény és a rendszer ultrái részéről erősödő általános nyomás, hogy bosszút álljanak a rendszer forradalmi ellenzékén,¹⁷ csak még tovább tetézt. Mindezek után a kísérletünk során megfigyelt jelenséget illene a matematika nyelvén is megfogalmaznunk: a francóista rendőrség, a falangista ultrák, a fasisztoid közvélemény és lényegében az egész Franco-rezsim által kifejtett és az antifrancóista ellenzékre, autonóm munkásmozgalomra, anarchista militánsokra és antikapitalista forradalmárookra nehezedő nyomás az utóbbiak egyikének, Puig Antichnak a halálát eredményezte. Képletbe foglalva tehát: $FA=p$.

A folyamatot a maga egészében vizsgálva azt is mondhatnánk, hogy a rendőrségi kihallgatások, majd az egymást követő bírósági tárgyalások során Puig Antichra nehezedő nyomás mértéke egyre fokozódott, s az a válláról idővel a torkára helyeződött át, hogy végül megfojtsa őt. A természet természetellenes eszközökkel kicsikart dialektikája volt ez, ha úgy tetszik, ahol a mennyiség (a nyomás egyre fokozódó mennyisége) egy kritikus pont elérése után átcsapott a minőségbe (egy negatív minőségbe),¹⁸ holtta változtatva az élt.

Az egyenlet ismeretlen változói

Állandó felületnagyság mellett a rá gyakorolt erő nagyságának növelése természetesen a nyomás növekedését vonja maga után. Éppen ezért, hogy a nyomást csökkenteni lehessen, két dolgot lehet tenni – így a kísérletvezető magyarázata –, növelni a felület nagyságát vagy csökkenteni a nyomóerőt. Persze a legeredményesebb megoldás az, ha ezt a kettőt egyidejűleg tesszük. Történelmi példázatunkban a felület növelése azt fogja jelenteni, hogy az eseményekbe bekapcsoljuk a társadalom mind szélesebb rétegeit Spanyolországban és külföldön egyaránt, hogy Puig Antich drámája ne magányos ügy legyen többé, hanem olyan, amelyről a nyilvánosság tud és beszél, s aminek kapcsán pártállástól függetlenül egyre többen hallatják majd a hangjukat és azonosulnak bizonyos mértékig az áldozattal: az elkövetővel.

E mozgósítás éllavasai kezdetben Puig Antich közvetlen elvtársai voltak, akik a MIL 1973. augusztusi önfeloszlatása¹⁹ után sikeresen el tudták kerülni, hogy rendőrkezdre kerüljenek, és Barcelonában,²⁰ valamint Toulouse-ban²¹ egymással párhuzamosan működő kicsiny sejtjeik rögvest hozzáálltak szolidaritási bizottságok létrehozásához, illetve egy kampány megszervezéséhez kilenc letartóztatott elvtársuk²² – köztük Puig Antich – érdekében. E kampány keretében egyfelől felkeresték a száműzetésben működő történelmi Spanyol Liberter Mozgalom szervezeteit, továbbá – mivel felhívásuk nem talált meghallgatásra – jó párat az akkortájt burjánzó kisebb anarchista és autonóm csoportok sokaságából. Bár a

¹⁶ Tiburcio Ariza és François Coudray: *Les GARI. Groupes d'Action Révolutionnaires Internationalistes. 1974. La solidarité en actes. Enlèvement du banquier Suarez...* Toulouse, Éditions CRAS, 2013. 22.o.

¹⁷ Ezt az összefüggést némely kortárs magyar újságíró is felismerte. L. pl.: Zalai István: *im.*

¹⁸ Vö. Friedrich Engels: „Eugen Dühring úr tudomány-forradalmasítása [Anti-Dühring]”. In *MEM.* 20. köt. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1963. 1–317. 47.o. és Friedrich Engels: „A természet dialektikája”. In *uo.* 319–573. 360–1.o.

¹⁹ Az önfeloszlatás kimondására a MIL tagjainak tudatos, önreflexív döntésének eredményeképpen került sor. Az ezzel kapcsolatos dokumentumot újságjukban annak idején maguk is közzétették: Congreso 1973: Auto-disolución de la organización político-militar dicha MIL. *Conspiración Internacional Anarquista*, 1973. augusztus, (2), 1–9.o.

²⁰ Tiburcio Ariza és François Coudray: *im.* 22.o.

²¹ Jann-Marc Rouillan: *De memoria (III). La breve etapa de los GARI: Toulouse 1974.* Barcelona, Virus Editorial, 2015. 41.o.

²² A letartóztatási hullám első állomásaként Oriol Solé Sugranyes és José Luis Pons Llobet elfogására került sor egy balul elsült, 1973. szeptember 15-i kisajátítási akciót követő tűzharc során. Őket szeptember 18-án Pons Llobet barátnőjének, az ő lakásán tartózkodó María Angustias Mateos Fernándeznek a letartóztatása követte, majd a tőle kicsikart információk nyomán mit sem sejtő társaik és barátaik kerültek kézre: 21-én María Luisa Piguillén Mateos és Emilio Pardiñas Viladrich, 22-én Manuel Antonio Cañestro Amaya, 23-án pedig Santiago Soler Amigo. Miután utóbbiból a vallatáson kiszedték, hogy 25-ére találkozót beszélt meg egy további MIL-taggal, a rendőrség a randevű helyszínén kelepccét állított, amibe a várt illetőn, Francisco Javier Garriga Paituvin felül egy nem várt elvtárs, Salvador Puig Antich is belesétált. Telesforo Tajuelo: *El Movimiento Ibérico de Liberación, Puig Antich y los grupos de Acción Revolucionaria Internacionalista. Teoría y práctica 1969–1976.* Châtillon-sous-Bagneux, Ruedo Ibérico, 1977. 86–7.o.

szolidaritási kampány nemzetközi beindításában kétségtelenül ezek játszották a főszerepet, idővel különféle munkaspártok (pl. a francia szocialista PSU) és szakszervezetek (pl. a francia CGT), valamint fegyveres forradalmi szervezetek (pl. a baszk ETA vagy a marxista-leninista FRAP) egész garmadája sorakozott fel Puig Antich és társai mellett²³ (jóllehet az esetet sokan megpróbálták saját törekvéseik megvalósítása érdekében fel-, illetve kihasználni).

Másfelől sor került kapcsolatfelvételre újságírókkal és ügyvédekkel is, s bevonásukkal igyekeztek rendszeres tájékoztatást nyújtani a nyilvánosság számára a foglyok helyzetéről, valamint a rendőri és bírósági eljárások menetéről és várható kimeneteléről. A kampány mindenekelőtt az esetlegesen kiszabható halálos ítéletek elkerülésére irányult,²⁴ mely veszély – a rendőrgyilkosság vádja miatt – kezdettől fogva leginkább Puig Antichot fenyegette. Mindeközben az egykori MIL egy további, Perpignanba visszavonult sejtje a csoport korábbi kiadványainak újraközlésével, valamint addig publikálatlan írásainak megjelentetésével igyekezett hozzájárulni a MIL gondolatvilágának, történetének és gyakorlati tevékenységének szélesebb körű ismertetéséhez, így módon kapcsolódva a Spanyolországban fogságba került elvtársaik helyzetéről szóló tudósításokhoz.²⁵ Tevékenységük nyomán a MIL által készített kiadványok terjesztése külföldön is intenzívebbé vált, a foglyok sorsát pedig egyre többen követték nyomon, köztük olyan jogi szakemberek és értelmiségiek is, akiknek a hangja erősebben hallatszott, mint a kislétszámú földalatti csoportoké. Egy nemzetközi ügyvédkollektíva például jelentést készített, melyben pontokba szedve hosszasan részletezte az ügy során tapasztalt szabálytalanságokat, melyek skálája az eljárás szinte minden szakaszában tetten érhető formai hibáktól a bizonyítékok visszatartásán át a védelem által benyújtott bizonyítékok elutasításáig terjedt.²⁶ Puig Antich érdekében még François Mitterrand, a francia szocialisták köztársasági elnökjelöltje is közbenjárt a spanyol külügyminiszterhez intézett felhívásában.²⁷ Sőt, az utolsó pillanatban még a pápa is kegyelmet kért Francónál a halálraítélt érdekében, a magát mélyen katolikusnak tartó spanyol államfő azonban mindennemű engedménytől mereven elzárkózott.²⁸

Mindeközben megszorodtak az autonóm módon, nemzetközi léptékben szerveződő szolidaritási bizottságok, melyek között egyfajta koordináció is létrejött az „eredeti” Szolidaritási Bizottság a MIL-foglyokért jóvoltából.²⁹ A szolidaritás határokon átívelő gyakorlatának érzékeltetésére jó példát kínál az angliai Anarchista Fekete Kereszt orgánusaként működő *Black Flag* újság, amely 1973 decemberétől fogva több egymást követő számában is beszámolt a MIL korábbi tevékenységéről s bebörtönzöttjeinek sorsáról, továbbá részükre anyagi támogatást is gyűjtött.³⁰ A szolidaritási felhívások ugyanígy termékeny talajra hulltak Belgiumban, ahol többek közt pacifista körök terjesztettek franciául és hollandul egy felhívást, amely az egykori MIL fogságban levő tagjai érdekében íródott,³¹ valamint egyikük börtönből kijuttatott tanulmányának fordítását ugyanígy köröztették.³² A svájci Lausanne-ban működő anarchista kutatóközpont és könyvtár, a CIRA szintén kiadott egy, a vádlottakkal kapcsolatos információkat tartalmazó tájékoztató közleményt.³³ De hasonlóképpen bizottságok alakultak sok helyütt Franciaországban (az említett toulouse-in túl Párizsban, Rouenban, Montpellier-ben, Lyonban, Grenoble-ban, Valence-ben és Romans-sur-Isère-ben), valamint más országokban Genfben, Milánóban és Brüsszelben, míg Nyugat-Németországban az *Impulso* újság köré csoportosuló spanyol emigránsok,³⁴ valamint a

²³ „Protestas en Francia”. *Frente Libertario*, 1974. február, 2.o.

²⁴ Tiburcio Ariza és François Coudray: *im.* 22.o.

²⁵ Jann-Marc Rouillan: *im.* 41.o.

²⁶ „Colectivo de abogados: Informe técnico-jurídico de las irregularidades del proceso”. *Frente Libertario*, 1974. február, 2.o.

²⁷ „François Mitterrand egy spanyol forradalmár életének a megmentéséért”. *Magyar Szó*, 1974. január 25., 16.o.

²⁸ Árkus István: „Ellenzéki főpapok Spanyolországban”. *Világosság*, 1974, 15(7), 449–54. 449.o.

²⁹ Antonio Téllez Solá: *im.* 113.o.

³⁰ „The Iberian Liberation Movement Autonomous Combat Groups”. *Black Flag*, 1973. december, 3(7), 11–2.o. „Death sentence in Barcelona”. *uo.*, 1974, 3(8), 11.o. „Salvador Puig Antich”. *uo.*, 1974, 3(9), 3.o. „The MIL”. *uo.*, 1974, 3(10), 4–6.o.

³¹ CIRA (Lausanne) A.052_GARI_02 *Solidarite...* / *Solidariteit...* (1973. november)

³² *uo.* *GANGSTERS OU REVOLUTIONAIRES?* és *GANGSTERS OF REVOLUTIONAIRES?* (1973. november)

³³ *uo.* *ESPAGNE: Vers un nouveau „Burgos” contre des anarchistes catalans?* (1973)

³⁴ *uo.* *LOS OLVIDADOS ou „LE PROCES DE L’EX-MOUVEMENT IBERIQUE DE LIBERATION”.* (1974. január). *uo.* *Soutien aux emprisonnés du Mouvement Ibérique de Libération. Le MIL.* 8–9.o. (1974. február)

Rajna-Majna Régió anarchista csoportjai és a hesseni Liberter Szolidaritási Bizottság együttesen emelt szót Puig Antich ügyében.³⁵ Londonban többek közt a Centro Iberico vállalta magára a szolidaritási kampánnyal járó feladatok szervezését.³⁶ És ezzel a lista még korántsem tekinthető teljesnek...

Nyomás és ellennyomás

A letartóztatásokat követő időszakban a fogságban lévő egykori MIL-tagok sorsa és az érdekekben kibontakozó szolidaritási kampány szempontjából a bírósági eljárás tárgyalásai szolgáltak mérföldkőül, előrevetítve egyúttal a szélesebb körű tiltakozómozgalmak fejlődési dinamikáját is: Az 1973. november 26-i első tárgyaláson az ügyész Puig Antichra kétszeres halálbüntetés kiszabását kérte.³⁷ Az ügy az új esztendő második hetében került a barcelonai haditanács elé, amely január 9-én kimondta rá a halálos ítéletet (a többi perbe fogottat csak szabadságvesztéssel sújtották).³⁸ Ezt a február 11-én Madridban összeülő Legfelsőbb Katonai Igazságszolgáltatási Tanács pár napon belüli megerősítő határozata követte,³⁹ melyet a Minisztertanács március 1-jei döntése hagyott jóvá legvégül,⁴⁰ s mint azt láttuk, az ítéletet azon nyomban végre is hajtották a Barcelonai Mintabörtönben. A sietséget nyilvánvalóan az okozta, hogy a rezsim el kívánta kerülni, hogy az ügygel egyre többet foglalkozó és mind dühösebb hazai és nemzetközi közvéleménynek az utolsó pillanatban legyen ideje mozgósítani és erőit összehangolni, hogy minden korábbinál nagyobb nyomást gyakorolhasson rá az ítélet végrehajtásának megakadályozása érdekében.

A diktatúra fenntartóinak ezirányú félelmei nem voltak alaptalanok, elvégre a szolidaritási bizottságok munkája 1974 elejétől mind gyakrabban párosult utcai demonstrációkkal, azaz az elégedetlenség nyilvános és tömeges formáival, ezek karaktere pedig, bár ekkor még alapvetően békés volt, magában hordozta az erőszakos tiltakozás lehetőségét is. Sőt, mint azt az események megmutatták, az uralkodó tendenciát éppen az ügygel kapcsolatos általános érdeklődés növekedése, illetve a Puig Antichkal való szolidaritás és a kivégzésére irányuló törekvésekkel szembeni ellenállás fokozódása, továbbá a rezsim részéről tapasztalható nyomással szembeni ellennyomás erősödése jelentette. Azaz röviden a következő helyzet állt elő: **p x A1973 = F1973 < p x A1974 = F1974.**

Január 12-én például Belgiumban a két legnagyobb szakszervezeti szövetség, a szocialista és a katolikus, más demokratikus szervezetekkel karöltve protestált, miközben a tüntetők egy időre elfoglalták a brüsszeli spanyol nagykövetséget, tiltakozó levelet nyújtva át a spanyol kormánynak címezve.⁴¹ Hasonló tiltakozó akcióra került sor az Iberia légitársaság helyi irodájában is, mely az előző esettel ellentétben már pár tüntető őrizetbe vételéhez vezetett.⁴² Összességében azonban ezek a csekély számú, kevés embert megmozgató és egymástól elszigetelt demonstrációk nem bizonyultak túlzottan hatékonyak, lévén, hogy túl nagy volt az a terület (a spanyol állam), amelyre ők szerény nyomóerejükkel hatást kívántak gyakorolni.

A haditanács következő, februári ülését közvetlenül megelőzően (mintegy preventív, nyomásgyakorló jelleggel), illetve a halálos ítélet megerősítése nyomán (azaz az ítélettel szembeni nemtetszés kinyilvánításaként és annak sürgős megváltoztatása érdekében) a tiltakozások új erőre kaptak, s bár békés formái

³⁵ uo. *Esto es un garrote / Das ist ein garrote.* (1974)

³⁶ „The MIL”. *im.* 5.o.

³⁷ Tiburcio Ariza és François Coudray: *im.* 22–3.o.

³⁸ José-Antonio Novais: „Espagne. Après sa condamnation à mort. Le sort de M. Puig Antich dépend désormais du général Franco”. *Le Monde*, 1974. január 11. 6.o.

³⁹ Federico Ysart: „La apertura no llega a incluir la autorización del »Cara al Sol« pop. Está a punto de caducar el plazo de la sentencia de Puig Antich.” *Diario de Barcelona*, 1974. február 19. 7.o.

⁴⁰ Telesforo Tajuelo: *im.* 96.o.

⁴¹ „Tiltakozás a spanyol terror ellen Belgiumban”. *im.*

⁴² „Tüntetés a brüsszeli spanyol nagykövetség előtt”. *im.*

(tüntetések,⁴³ épületfoglalások,⁴⁴ éhségstrájk,⁴⁵ közlekedési forgalom megakasztása⁴⁶ stb.) továbbra is domináltak, mind gyakrabban került sor az elégedetlenség és a nyomásgyakorlás kifejezetten erőszakos megnyilvánulásaira. Toulouse-ban a február 15-i, kezdetben békés tüntetés a spanyol konzulátus megrohamozásához és a rendőrséggel való kemény összecsapáshoz vezetett, míg ugyanaznap a város egy másik helyszínén Molotov-koktélok dobáltak meg egy spanyol bankfiókot.⁴⁷ Két nappal később házi készítésű gyújtóbombákat dobtak az Iberia brüsszeli irodájára, valamint egy spanyol bank helyi fiókjának épületére.⁴⁸ Másnap Marseille-ben érte támadás a Turismo nevű spanyol idegenforgalmi vállalat helyi irodáját, 21-én pedig Lyonban törték szét az Iberia kirakatait. Más országokban még ennél is tovább mentek: Zürichben bomba robbant a spanyol konzulátuson, ahogyan Torinóban is, kiegészítve azt egy további robbantással a Kereskedelmi Kamara épületénél. De a tiltakozó megmozdulások nemcsak hogy nemzetállami határokat nem ismertek, de túlnőttek az európai kontinensen is: február 21-én az Iberia irodái Buenos Airesben is nagy károkat szenvedtek a helyi anarchisták támadása következtében.⁴⁹

Ezzel párhuzamosan ugyanakkor – elnyomás ide, diktatúra oda – magában Spanyolországban is nagy erővel és igen különböző formában törtek felszínre az indulatok az ország megannyi helyszínén. Megemlíthetők itt egyrészt a protestálás olyan jelzésértékű, egyéni vagy kollektív megnyilvánulási formái, mint Camilo José Cela író lemondó nyilatkozata az Ateneo de Madrid élére történő jelöléséről,⁵⁰ vagy a teljes katalán püspöki kar által aláírt kegyelmi kérvény benyújtása a halálra ítélt Puig Antich érdekében.⁵¹ Másrészt – főképp diákok kezdeményezésére – itt is sor került tüntetésekre, sőt Bilbao-ban a tiltakozó ifjúság még tovább ment: február 15-én a Deusto Egyetemen bombát robbantottak, az Autonoma de Bilbao Gazdasági Karán pedig szétverték a dékáni hivatalt, majd a rektor által meghozott fegyelmi intézkedésekre válaszul itt is időzített bomba robbant.⁵² Mindez nem egészen számított új jelenségnek: Barcelonában és Madridban már a haditanács első ülését követően is sor került több bombatámadásra francóista emlékművek és a rezsim különféle intézményei ellen, ahogyan rendőrörsök elleni Molotov-koktélos támadások is történtek.⁵³

A március 2-i kivégzést követően aztán az indulatok végképp elszabadultak, és a nemzetközi tiltakozások békés, de főképp erőszakos formái mindenütt felütötték a fejüket. Ezúttal már nyilvánvalóan nem azzal a szándékkal, hogy Puig Antichot megmentsek, hanem leginkább azért, hogy a világ színe előtt feljelentsék e kegyetlen, de törvényes gyilkosságot, s hogy bosszút álljanak a gyilkosán, a spanyol államon. Azon a diktatórikus berendezkedésű fasisztoid államon, amely az 1970-es évek derekán szinte egyedülként még mindig tartotta magát, miközben elődeit már rég elsöpörte a történelem vihara, és sorstársának, a Salazar utáni portugál Estado Novónak alig két hónapja, de a görög katonai diktatúrának sem sokkal több ideje volt már csak hátra. Puig Antich március 3-i temetését csak szűk körben, szigorú felügyelet alatt engedték megtartani, a temetőn kívül gyülekezőket pedig erőszakkal oszlatta fel a

⁴³ Február közepén békés tüntetések zajlottak többek közt Genfben, Milánóban és Rómában, Hágában és Amszterdamban, Párizsban, Toulouse-ban és Bordeaux-ban stb. „Protestas en Francia”. *im.*

⁴⁴ Pl. Párizsban a tüntetők megszállták az Iberia légitársaság irodáit, valamint egy másik spanyol turisztikai cég helyiségeit. Toulouse-ban egy spanyol kulturális központba hatoltak be a tiltakozók, Strasbourgban egy antifasiszta csoport elfoglalta a spanyol konzulátus épületét, egy grenoble-i templom harangtornyára pedig tiltakozó transzparenst feszítettek ki a demonstrálók. „Protestas en Francia”. *im.*

⁴⁵ Pl. Belgiumban egy tucatnyi, többségében spanyol származású tiltakozó lépett éhségstrájkba egy brüsszeli templomban. „Tüntetés Brüsszelben”. *Magyar Hírlap*, 1974. február 21., 3.o.

⁴⁶ Pl. Montpellier-ben egy Genfből Spanyolországba tartó vonatot tartóztatott fel és mázolt össze tiltakozó feliratokkal fiatalok egy csoportja, másfél órás késést okozva ezzel a vasútnak. Hasonló eseményre került sor az hendaye-i vasútállomáson is a Párizsból Irúnba tartó vonattal összefüggésben. „Protestas en Francia”. *im.*

⁴⁷ „Protestas en Francia”. *im.*

⁴⁸ „Brüsszeli merényletek”. *Magyar Hírlap*, 1974. február 19., 1.o.

⁴⁹ „Protestas en Francia”. *im.*

⁵⁰ Gárdos Miklós: *im.*

⁵¹ Kóródi József: „Hatalom és oltár Madridban”. *Népszava*, 1974. április 2., 2.o.; „Hatalom és oltár Madridban. A bilbaói püspök esete”. *Magyar szó*, 1974. április 13., 2.o.

⁵² „La infame condena de Salvador Puig”. *Frente Libertario*, 1974. február, 1–2. 1.o.

⁵³ Telesforo Tajuelo: *im.* 95.o.

rendőrség.⁵⁴ A következő napokban a tüntetések Spanyolország-szerte fellángoltak, többek közt Madridban, Barcelonában, Granadában, Zaragozában és San Sebastiánban (utóbbi városban az egyetem Jogi Karának működését bizonytalan időre kénytelenek voltak felfüggeszteni).⁵⁵ És nemcsak a tüntetések lángoltak fel, hanem autók és banképületek is,⁵⁶ ahogyan a népharag nem kímélte a francóista sajtóorgánumok szerkesztőseit,⁵⁷ sem pedig a nyugalomra intő egyetemi előljárók irodáit.⁵⁸ A tüntetéseket és erőszakos akciókat egyúttal Barcelonában általános diák- és munkássztrájk kísérte, valamint sor került az áramszolgáltatás elleni szabotázsakcióra is, melynek nyomán a katalán főváros egy időre sötétbe borult (leszámítva persze a meggyújtott benzines palackok fel-felvillanó csóváit). Ugyanígy külföldön is tömegek mozdultak meg. Luxembourgbán a spanyol nagykövetségre betörő munkások megverték az ott dolgozó tisztviselőket,⁵⁹ a brüsszeli spanyol nagykövetség épületét pedig gyújtóbombákkal szórták meg.⁶⁰ És hasonló példák egész sorát lehetne felidézni számos francia, olasz, belga, holland, svájci stb. városból.⁶¹

Abszolút nyomás

Az addig a tömegek spontán elégedetlenségének kifejeződéseként vagy radikális csoportok egyszeri és egymástól elszigetelt fellépése következtében testet öltő erőszakcselekmények azonban még mindig nem jelentették az alulról kifejtett nyomás – ha úgy tetszik, ellennyomás – szélső értékét. A Franco-rezsim hajthatatlansága, tettének barbarizmusa, hozzáállásának arroganciája és magának a rendszernek a teljes atavizmusa végül megszülte a vele szembeni fellépés legszervezettebb, legkitartóbb és legradikálisabb formáját az Autonóm Beavatkozás Csoportjai (GAI) s a szerves utódjának tekinthető Internacionalista Forradalmi Akciócsoportok (GARI) nevű, autonóm csoportok közötti koordináció képében, melyeket legnagyobbbrészt spanyol és francia nemzetiségű fiatalok alkottak, akik jobbra anarchista háttérrel rendelkeztek. Ők kezdettől fogva úgy látták, a nyomásgyakorlás eddig alkalmazott formái, és kiváltképp a békés tüntetések, természetüknél fogva alkalmatlanok arra, hogy a kellő hatást elérjék egy diktatórikus berendezkedésű állammal szemben, melynek nem pusztán egy adott intézkedése tekinthető problémásnak, hanem pusztán léte és egész működése a maga komplexitásában. Épp ezért tovább szándékoztak lépni, és az erőszaktól nem visszariadva a nyomásgyakorlás újszerű formáihoz fordultak, melyeket szélsőséges és meghökkenítő voltuknál fogva alkalmasnak gondoltak arra, hogy folyamatos médiafigyelmet élvezzenek, s egyúttal permanens fenyegetést jelentsenek a diktatúra különféle kifejeződései számára. E nyomásgyakorlási módok skálája az emberrablástól kezdve gépfegyveres akciókon át robbanószeres támadásokig terjedt. Bár az akkor még csak formálódó GAI tagjai eredendően Puig Antich fojtópánttól való megmentését tűzték ki célul maguk elé, néhány elvtársuk idő előtti letartóztatása,⁶² szervezési és más egyéb nehézségek, végső soron pedig maga a kivégzés változást hozott a motiváció terén. Ettől fogva – az eddigi ellenállás kudarca és az elvtársuk elvesztése miatt érzett frusztráció, valamint a Franco-rendszerrel szembeni megvetés és harag kifejezése mellett – tevékenységük a további halálos ítéletek kiszabásának megakadályozására, valamint a bebörtönzött politikai foglyok helyzetének javítására

⁵⁴ „Tüntetések egy spanyol anarchista kivégzése miatt”. *Magyar Szó*, 1974. március 4., 2.o.

⁵⁵ „Spanyol diákok tiltakozása”. *Magyar Hírlap*, 1974. március 6., 1.o.; „Diákmegmozdulások Spanyolországban”. *Dunántúli Napló*, 1974. március 6., 2.o.; „Spanyolország. Diákmegmozdulások Bilbaóban”. *Népszabadság*, 1974. március 6., 2.o.

⁵⁶ „Zavargások Barcelonában”. *Magyar Szó*, 1974. március 6., 2.o.

⁵⁷ „Továbbra is feszült a helyzet Barcelonában”. *Magyar Szó*, 1974. március 7., 2.o.

⁵⁸ „Spanyol diákok tiltakozása”. *im.* „Diákmegmozdulások Spanyolországban”. *im.*; „Spanyolország. Diákmegmozdulások Bilbaóban”. *im.*

⁵⁹ „Tüntetések egy spanyol anarchista kivégzése miatt”. *im.*

⁶⁰ „Heves tüntetések Franco ellen”. *im.*

⁶¹ André Cortade: *Chronologie étoffée et documentée du MIL (1967–1974)*. Éditions l’Échappée, 2005. november, 32–3.o.

⁶² 1974. január 16-án Ivry-sur-Seine közelében letartóztattak négy anarchistát (egyikük, Jean-Claude Torres az egykori MIL tagja volt), akik hamis rendszámmal ellátott lopott gépjárművekben utaztak, egyikük lakásán pedig a rendőrség hamis papírokat és egész fegyverarzenált talált. Éppen egy emberrablási akciót készítettek elő Spanyolország UNESCO-s képviselője ellen, melynek kiegészítésképp az Iberia érdekeltségei ellen végrehajtott bombatámadásokat is terveztek a genfi, valamint a milánói reptéren. Miguel Ángel Moreno Patiño: „Recuerdos y reflexiones sobre los GARI”. In *Por la memoria anticapitalista. Reflexiones sobre la autonomía*. Desorden Distro – Editorial Klinamen, 2013. 293–356. 296–313.o.

irányult. A következő hónapokban az általuk véghezvitt tettek tehát nem pusztán válaszreakciók voltak, hanem egy „vérszomjas rezsim”⁶³ elleni nyomásgyakorlás céltudatos és radikális módozatai.

A GAI hivatalosan 1974. március 22-én debütált egy plasztikbombákkal végrehajtott támadássorozattal a francia–spanyol határ közelében, megrongálva a közlekedési hálózat egyes elemeit (egy hidat, egy utat és a vasútvonal egy szakaszát), így nehezítve meg a Spanyolországba irányuló áruforgalmat és közlekedést.⁶⁴ A robbantások a bennük közreműködők és a sajtó egybehangzó vélekedése szerint „igen látványos és zajos gazdasági akciók” voltak,⁶⁵ s legalább annyira a spanyol rezsim, mint az azt gazdasági-kereskedelmi összefonódásai révén támogató nemzetközi kapitalizmus ellen irányultak.⁶⁶ Az antifrancóista diktatúraellenesség tehát ebben és az ezt követő aktusokban már egyértelműen kiegészült egy annál átfogóbb antikapitalista és tekintélyellenes attitűddel is, fenyegetést jelentve ily módon a spanyol diplomáciai és üzleti érdekeltségeken kívül a Franco-rendszer külföldi támogatóira vagy legalábbis a vele politikai-gazdasági kapcsolatokat fenntartó állami és tőkés érdekekre, s bármiféle cinkos megalkuvásra. A későbbi hónapokban a GAI többször is hallatott még magáról, például az Iberia antwerpeni, liège-i és brüsszeli irodái ellen elkövetett május 22-i robbanászeres támadási kísérlete alkalmával (az első két esetben a bombákat a rendőrség még detonáció előtt hatástalanította),⁶⁷ vagy október 10-én, mikor egy párizsi stadionban helyeztek el bombának látszó szerkezeteket. A pokolgépek valójában szándékolatlan működésképtelen állapotban voltak (tehát pusztán figyelemfelkeltő fenyegetésnek szánták őket),⁶⁸ elvégre erőszakos akcióik ellenére sem a GAI, sem a GARI nem kívánt kárt tenni emberek (pláne ártatlanok) testi épségében. E csoportosulások tagjai magukat az anarchista etikához ragaszkodó forradalmároknak (nem pedig pragmatikus terroristáknak) tekintették, működésük kereteit autonóm akciócsoportokként, illetve azok koordinációjaként (nem pedig terrorszervezetként) határozták meg, a véghez vitt radikális tetteket pedig az aktív szolidaritás gyakorlati formájaként (tehát nem terrorcselekményként) értelmezték.

A GAI mellett felbukkanó, bár hozzá képest csak valamivel később akcióba lépő GARI, mely egyúttal jelentős tagságbeli átfedést mutatott, még ennél is tovább ment, s mind a radikális akciók számát, mind az alkalmazott erőszak mértékét illetően túlszárnyalta elődjét. Az egykori MIL néhány szabadlábbon maradt francia militánsának (köztük az Action Directe későbbi megalapítójának, Jean-Marc Rouillan-nak), a veterán spanyol anarchistákat tömörítő Május Elseje Csoport magjának, egy toulouse-i autonóm nyomdászkollektívának, valamint további anarchista segítőknek összefonódásából⁶⁹ megszülető internacionalista koordináció hírnevét mindjárt azzal alapozta meg, hogy május 3-án Neuilly-sur-Seine-i otthonából elrabolta Ángel Baltasar Suárezt, a Banco de Bilbao párizsi kirendeltségének igazgatóját.⁷⁰ Az eset kapcsán pár nappal később Barcelonában nyilvánosságra hozott első kommuniké négy pontba szedve határozta meg az emberrablók vitathatatlanul politikai követeléseit: 1. az általuk kiadott közleményeket és dokumentumokat tegyék közzé a médiában; 2. Santiago Soler Amigót, az egykori MIL bebörtönzött teoretikusát, aki erőszakos akciókban sohasem vett részt, súlyos egészségügyi állapotára való tekintettel ideiglenesen bocsássák szabadon; 3. a FRAP nevű spanyol forradalmi szervezet egy évvel korábban letartóztatott tagjainak peranyagát hozzák nyilvánosságra, hogy fel lehessen készülni a tiltakozásra az esetlegesen kiszabadandó halálbüntetések esetén; 4. helyezték feltételesen szabadlábra mindazokat a politikai foglyokat, akik büntetésük elévülésének abban a szakaszában vannak, amikor ez már lehetséges a diktatúra saját maga által kodifikált, de a gyakorlatban nem alkalmazott jogszabálya

⁶³ Interjú Raymond Delgadoval. In Nicolas Réglat (rend.): *G.A.R.I.* Toulouse, Le-Lokal Production, 2013. https://www.youtube.com/watch?v=sYgAATW2n3E&ab_channel=natashafossati

⁶⁴ IISG (Amszterdam) ARCH02043-553 *Dossier GARI*. (Toulouse – Párizs, 1975. ősz)

⁶⁵ Interjú Bernard Réglat-val. In Nicolas Réglat (rend.): *im.*

⁶⁶ Miguel Ángel Moreno Patiño: *im.* 315–6.o.

⁶⁷ IISG (Amszterdam) ARCH02043-553 *Dossier GARI*. (Toulouse – Párizs, 1975. ősz)

⁶⁸ *uo.*

⁶⁹ Agustín Comotto: *El peso de las estrellas. Vida del anarquista Octavio Alberola*. Barcelona, Rayo Verde Editorial, 2019. 290.o.

⁷⁰ Bernard Thomas: *Lucio, el anarquista irreductible*. Confederación Sindical Solidaridad Obrera. 235–6.o.

értelmében.⁷¹ A GARI nem sokkal később Franciaországban közzétett második közleménye egy további követelési pontot is megfogalmazott: a Santiago Soler Amigón kívül börtönben sínylődő többi egykori MIL-tag (Pons Llobet, Garriga Paituvi, Mateos Fernández és Oriol Solé Sugranyes) szabadon engedését.⁷² Végül egy harmadik, az eddigi követeléseket megismétlő kommuniké zárszavában deklarálta: „Emlékeztetünk arra, hogy a spanyol kormány, érzéketlenül minden felhívásra, meggyilkolta Puig Antich elvtársunkat”⁷³ – ily módon utalva első ízben nyíltan a fojtópánttal kivégzett forradalmárra.

Az akció újfent hatalmas médiaszenzációt keltett, melyet csak tovább tetézett, hogy a bankár Suárezt május 22-én szabadon engedték, miután a párizsi spanyol nagykövetséggel folytatott háttértárgyalások eredményeképp a spanyol kormánytól ígéretet kaptak a bebörtönzött politikai foglyokra vonatkozó követelések beváltására,⁷⁴ a Banco de Bilbao pedig készségesnek mutatkozott mintegy hárommillió peseta értékű váltságdíj kifizetésére.⁷⁵ (A végül meg is kapott, bár egy beépült rendőrügynök aknamunkája következtében rövid időn belül a rendőrség által zömében lefoglalt összeget a GARI tagjai nem személyes célokra kívánták fordítani: abból részben az Anarchista Fekete Kereszt bebörtönzött anarchisták érdekében folytatott munkáját kívánták támogatni, részben pedig a forradalmi küzdelem folytatását finanszírozták volna belőle.)⁷⁶ Az emberrablók erkölcsi tartását és tisztaszívűségét példázza, hogy a túsul ejtett bankárt mindvégig jól tartották, és végül sértetlenül engedték haza családjához.⁷⁷ (Nagy jelentőségű dolog volt ez a korszak más fegyveres szervezetei által foganatosított, nagy publicitást kapó emberrablásokkal összevetve, gondoljunk csak az IRA gyakorlatára, mely a foglyok kínzással egybekötött vallatásán, majd kivégzésén alapult,⁷⁸ vagy a Vörös Brigádok és Aldo Moro esetére,⁷⁹ a RAF-ra és a Schleyer-ügyre,⁸⁰ hogy Európán kívüli példákat ne is említsünk!) Mindezek ellenére, s mert a bankár szabadon engedését követően foganatosított, kiterjedt razziák számos letartóztatáshoz vezettek,⁸¹ melyeket kisvártatva Spanyolországban is hasonló rendőri intézkedések követték,⁸² a spanyol kormány látszólag továbbra sem hajlott rá, hogy ígéretei dacára valóban teljesítse az emberrablók politikai foglyokkal kapcsolatos követeléseit, mi több a nyilvánosság előtt határozottan igyekezett cáfolni, hogy ilyen ígéreteket tett volna, ahogy a váltságdíj kifizetésének tényét is tagadta.⁸³

A nyár folyamán aztán a GARI, melyet a letartóztatási hullám nem tudott leszerelni, sőt csak még inkább megacélozott, – mintegy a GAI által megkezdett irányvonalat követve – különféle robbanószeres támadásokat hajtott végre Franciaország, Andorra és Belgium számos pontján spanyol diplomáciai (pl. a toulouse-i konzulátus) és üzleti érdekeltségek (bankfiókok, turisztikai cégek és az Iberia irodái) ellen, melyek jelentős anyagi károkozással jártak együtt.⁸⁴ Némi szójátékkal élve: Puig Antich sorsa és a mögé felsorakozó radikálisok által kifejtett nyomóerő $\mathbf{p} \times \mathbf{A} = \mathbf{F}$ képlete a robbanások hatására egy hatalmas \mathbf{pAF} -fá változott, végérvényesen felrúgva ezzel az uralkodó rend által felállított játékszabályokat, ki-

⁷¹ *Api. Documento No. 8. Sobre el secuestro de Ángel Baltasar Suárez.* (Barcelona, 1974. május 6.) https://ddd.uab.cat/pub/ppc/apidoc/apidoc_a1974m5d6n8.pdf (Megjegyzés: a kommuniké 2. pontjánál helytelenül Santiago Solé Amigó szerepel, holott a Solé az egykori MIL más tagjainak volt az apai vezetékneve.)

⁷² Miguel Ángel Moreno Patiño: *im.* 318–9.o.

⁷³ *Le Monde*, 1974. május 10. Online: https://www.lemonde.fr/archives/article/1974/05/10/les-ravisseurs-de-m-suarez-exigent-la-liberation-de-six-prisonniers_2522283_1819218.html

⁷⁴ „Napi krónika”. *Magyar Nemzet*, 1974. május 23., 6.o.

⁷⁵ Bernard Thomas: *im.* 244.

⁷⁶ Miguel Ángel Moreno Patiño: *im.* 307–8.o.

⁷⁷ Suárez szabadulása után tett nyilatkozatát magába foglaló korabeli híradórészlet. In Nicolas Réglat (rend.): *im.*

⁷⁸ Crime Museum (Washington, D.C.): *Irish Republican Army (IRA)*. <https://www.crimemuseum.org/crime-library/international-crimes/irish-republican-army/>

⁷⁹ Andreides Gábor: „Az »ólomévek« Olaszországa”. In *Biztonságpolitika*, 2009(10), 37–48. 43–6.o.

⁸⁰ Sausic Attila: *A terror sodra. A diáklázadás és a terrorizmus 1968 után.* Budapest, Athenaeum Kiadó, 2020. 315–37.o.

⁸¹ IISG (Amszterdam) ARCH02043-553 *Dossier GARI*. (Toulouse – Párizs, 1975. ősz). Bernard Thomas: *im.* 245.

⁸² Luis Andrés Edo: *La CNT en la encrucijada. Aventuras de un heterodoxo.* Barcelona, Flor del Viento Ediciones, 2006. 240–2.o.

⁸³ Antonio Téllez Solá: *im.* 112–3.o.

⁸⁴ A GARI akcióiról kronológiai felsorolást nyújt: IISG (Amszterdam) ARCH02043-553 *Dossier GARI*. (Toulouse – Párizs, 1975. ősz). Ezeket – a GARI kommunikéi mellett – részletesebben is ismerteti: uo. ARCH02915-268 *Rapto en París*. (1975. január)

kezdve egyúttal az állam erőszakmonopóliumát is. Emellett ezek az akciók minden korábbinál nagyobb nemzetközi médiafigyelemmel párosultak,⁸⁵ annál is inkább, mert a támadások a kapitalista rendszer olyan jelenségeinek tárgyiasult kifejezési formái ellen irányultak, mint az áruforgalom (pl. robbantások különböző határállomásokon, vasúti bombairádó) és a fogyasztás (pl. magánjachtok és turistabuszok megrongálása) vagy épp a spektakulum szimbólumai (pl. az elüzletiesedett vallás megnyilvánulási formájának tekintett lourdes-i zarándoklat vagy épp a televízió közvetítette Tour de France megzavarása), igyekezvén felrázni a közvéleményt az állampolgári engedelmesség, a tőke- és árulogika szabályainak való alárendelődés és az ezzel együttjáró passzív szemlélődés (meg)szokásából. A GARI működése nyilvánvalóvá tette a diktatórikus berendezkedésű Spanyolország és a nyugat-európai demokráciák közt fennálló jó viszonyt, amely a diplomáciai kapcsolatoktól a közös gazdasági-kereskedelmi érdekeken át a mind láthatóbbá váló rendőri-titkosszolgálati együttműködésekig terjedt. Ahogyan a politikai foglyokkal való bánásmód és konkrétan Puig Antich sorsa megmutatta a „reformokról”, „liberalizációról” és „európai nyitásról” harsogó francóista propaganda valótlanágát, úgy a GARI gyakorlata és a rá adott állami reakciók minden korábbinál nyilvánvalóbbá tették a francia elit antifasiszta ellenállással kapcsolatos mítoszapolásának tartalmatlanságát és kétszínűségét, s a „demokratikus értékekről” és „emberi jogokról” szóló politikai szövegek hazug és képmutató voltát.

A kísérlet eredményei

A Puig Antich halálra ítéelésének és kivégzésének elkerülése érdekében, alig egy maroknyi forradalmár által indított kampány hónapokon belül tömegeket állított maga mögé, s Nyugat-Európa-szerte mozgósította a közvéleményt. A gyakorlatban bizonyította be, hogy igenis lehetséges a határokon átívelő aktív szolidaritás, hogy az alulról jövő szervezkedés és összefogás szerény anyagi erőforrásokkal is lehetséges nemzetközi méretekben. Mindezt hat évvel 1968 forró és reménykeltő tavasza után, egy olyan periódusban, amikor jószerivel mindenki a forradalom apályáról beszélt már, s amely időszak mégis az európai katonai diktatúrák összeomlását hozta magával. Egyetlen ember, egy forradalmár kálváriája egy 35 éve regnáló, megannyi szenvedést és áldozatot követelő, fasisztoid gyökerű katonai diktatúra szegényfoltjává vált, s egyben az antifrancóista és diktatúraellenes mobilizáció katalizátorává. Ügye ily módon újfent ráirányította a figyelmet a spanyolországi politikai foglyok helyzetére, a szabadságjogok hiányára, valamint a rendszer immanens autoriter karakterére és leplezni próbált brutalitására az ellenségének tekintett személyekkel és csoportokkal szemben.

Hogy mi lett a hónapokon át tartó nemzetközi aktív szolidaritás kézzelfogható eredménye, arra nehéz egyértelmű válasszal szolgálni. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy a barcelonai haditanács 1974. július 23–24-én megtartott ülése sem Oriol Solé Sugranyesre, sem pedig Pons Llobetre nem szabott ki halálos ítéletet,⁸⁶ s más forradalmárok sem jutottak hasonló sorsra egészen a fentebb már említett 1975. szeptemberi kivégzésekig.⁸⁷ Az szintén köztudott, hogy Franco tábornok egészségi állapota július folyamán olyannyira megromlott, hogy államfői feladatait egy ideig képtelen volt ellátni.⁸⁸ Az a közvetlen fizikai nyomás, amely Puig Antichot megfojtotta, kétségtelenül konkrétabb és nyilvánvalóbb volt, de vajon túlzás-e azt állítani, hogy az elmúlt hónapok különféle rendszerellenes megnyilvánulásai sietteték a 80. életévét betöltött diktátor halálát, de legalábbis beárnyékolják élete utolsó két esztendejét? S egy ennyire személyközpontú, tekintélyelvű rendszerben ez vajon nem jelentett-e egyet magának a rendszernek a visszafordíthatatlanná váló agóniájával? Azt is mondhatnánk tehát, hogy a Puig Antich nyakára

⁸⁵ A korszak korabeli nyugati (főleg francia) sajtójából kiváló válogatást kínál: CIRA (Lausanne) A.052_GARI_01 *Puig Antich*, Heinz Chez. *L'état et la révolution*. 3. köt. (1974)

⁸⁶ Antonio Téllez Solá: *im.* 112–113.o.

⁸⁷ A klasszikus antifrancóista gerillaellenállás leverését követő időszakban a Franco-diktatúra által kivégzettek listáját függelékben közli: Almudena Portal González: „Los muertos del régimen de Franco entre 1952 y 1975”. *Aportes*, 2014, (85), 7–50. 28–35.o.

⁸⁸ Ricardo de la Cierva: *Historia del franquismo. Aislamiento, transformación, agonía (1945–1975)*. Barcelona, Editorial Planeta, 1978. 413–4.o.

szoruló pánt egyúttal magát a rezsimet is vasba zárta, s torka összeroppantásától a diktatúra szintűgy fuldokolni kezdett.

Az egykori MIL militánsainak megmentése érdekében folytatott céltudatos törekvés precedenst teremtett, a szolidaritás iskoláját, melyre nem sokkal később mások követendő mintaként tekintettek vissza, hosszan tartó és erélyes kampányba kezdve a bebörtönzött (feltételezett) GARI-tagok kiszabadítása érdekében is. Ettől fogva a Franco-rendszerrel szembeni ellennállással összefüggésben elítéltek sorsa iránt a közvélemény láthatóan nagyobb érdeklődést tanúsított és érzékenyebben reagált minden ezzel kapcsolatos negatív irányú fejleményre. A széleskörű és újfent nemzetközi szolidaritás és a változatos nyomásgyakorlás (beleértve maguknak a raboknak a tiltakozó felhívásait és éhségstrájkját,⁸⁹ az újabb bombatámadásokat,⁹⁰ valamint különféle kreatív, szituacionista ihletettséggű akciókat⁹¹) összességében nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy egyes letartóztatottakat már a vizsgálati fogságból elengedtek, míg a többi GARI-hoz tartozással gyanúsított fogvatartottat feltételes szabadlábra helyezték,⁹² végül pedig kivétel nélkül felmentették az ügyvel kapcsolatos tárgyalásokon.⁹³

Kísérletünk summázataként elmondható, hogy a nyomóerők fokozása mindenkoron növeli a nyomást, s a folyamat a kapcsolódó felületen mind láthatóbb nyomokat hagy. Két szemben álló felület egymás irányába mutató nyomóereje pedig kölcsönös és – Newton III. axiómája értelmében – azonos nagyságú nyomást eredményez, amely mind a két felületre hatással van. Bár különböző anyagi minőségű közegek között fellépő nyomás eltérő mértékű deformációkat okoz az egyes közegekben, a nyomás egyetemes törvénye alól senki és semmi nem vonhatja ki magát, legyen bármennyire is erős és hatalmas. Végezetül ne feledjük, kísérletek igazolják, hogy az egyenlet ismeretlen változói képesek nagyon is ismerős változásokat létrehozni a múltban éppúgy, mint a jelenben.

⁸⁹ A párizsi Santé Börtönben 1974. december 27-én kitört éhségstrájk közvetlenül a politikai fogoly státusz megszerzésére irányult és 43 nap után sikerrel zárult. Miguel Ángel Moreno Patiño: *im.* 350.o.

⁹⁰ Pl. ilyen volt a francia igazságszolgáltatás jelképül szolgáló Szent Lajos szobor felrobbantása 1975. január 15-én a párizsi Igazságügyi Palotában. Guy Le Bozler: „La statue de Saint Louis décapitée par une explosion. Les anarchistes des GARI se sont attaqués au symbole de la justice”. *France-Soir*, 1975. január 16. 6.o.

⁹¹ Jó példa erre Juan Carlos párizsi Grévin Múzeumban kiállított viaszbábjának megcsönkítése 1974. november 4-én, majd levágott ujjainak elküldése különböző újságokhoz, hírügynökségekhez. IISG (Amszterdam) ARCH02043-553 *Dossier GARI*. (Toulouse – Párizs, 1975. ősz)

⁹² Agustín Comotto: *im.* 278.o.

⁹³ A Suárez-üggyel összefüggésben megvádoltak tárgyalására 1981 januárjában került sor, míg a GARI-nak tulajdonított többi bűncselekmény ügyében márciusban döntöttek: mindkettőn felmentő ítéletek születtek. Nicolas Réglat (rend.): *im.*

Anarchista könyvtár

Poór Péter
A nyomás különböző fajtái – fojtópánttól a szolidaritásig
2024

Café Babel. 85. 2024. 64-80. Letöltve 2024.08.31-én a <https://www.cafebabel.hu/issues/85> URL-ről

hu.theanarchistlibrary.org